

Arhypova S. P. System of formation of social pedagogical specialists and social workers preparation for education of socially vulnerable categories of adult education.

The thesis suggests the conception of andragogical readiness formation, which lies in andragogization of professional training, its practical trend and orientation on person's self-development; the model of readiness for pedagogical formation system realization, which covers methodological, theoretical and organizational-methodical basis, reflects the unity of theoretical and practical students' training, the relation to structural components of andragogical readiness and educational-methodological aspects of its formation in account with determined organizational and pedagogical conditions, which influence the effectiveness of students' readiness for educational interaction with socially vulnerable categories of adults .

Key words: lifelong education, adult education, socially vulnerable categories of adults, education of socially vulnerable categories of adults, andragogical training, andragogical readiness.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378.011.3-051-047.22

С. М. Безбородих

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ**

З переходом у XXI століття в нашому суспільстві відбулися кардинальні зміни на всіх щаблях освіти. Головна мета освіти полягає в формуванні всебічно розвиненої та обдарованої особистості, яка буде застосовувати здобуті знання не лише в своїй подальшій професійній діяльності, а й постійно оновлювати та поповнювати їх, бути всебічно обізнаною та конкурентоспроможною людиною. Однією з найважливіших особливостей педагогічної освіти є зростання значення компетентності майбутнього фахівця. Сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й, передусім, компетентним. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він не лише володіє певними знаннями, уміннями та навичками, що необхідні для його плідної професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі; завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію великою цінністю. Компетентність допомагає фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності.

Сьогодні особливу роль у формуванні компетентності особистості майбутнього фахівця відіграє компетентнісний підхід у системі освіти.

Тому *метою* нашої статті є розкриття значення компетентнісного підходу у підготовці конкурентоспроможного фахівця.

Компетентнісний підхід є основою кардинальних змін, орієнтирів та завдань сучасної системи освіти. У ньому відображається зміст освіти, який не ґрунтується на компоненті ЗУН (знань, умінь та навичок), а передбачає виконання важливих ключових функцій, які стосуються різних сфер. Використання компетентнісного підходу в системі освіти залежить сьогодні не від економічного зросту в нашій державі, а, передусім, від рівня всебічної розвиненості та освіченості особистості. Компетентність аналізується в межах компетентнісного підходу як здібності особистості, які самостійно реалізуються в неї під час її навчання, будуються на її навчальному та життєвому досвіді [3].

Поняття „підхід” у загальному розумінні означає певну сукупність різноманітних засобів та прийомів, які діють певним чином на когось. У науковому розумінні поняття «підхід» трактується як вихідна позиція, що складає основу дослідницької діяльності. Загальною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності [3].

Довгий період у системі вітчизняної освіти панував підхід, який ґрунтувався на передачі майбутньому фахівцеві лише відповідних знань з певної предметної галузі, а його уміння, здібності та навички не висувалися на перше місце. Сьогодні ситуація кардинально змінилася. Безумовно, конкретні предметні знання не можна виключати зовсім з освіти майбутнього фахівця, але головною метою нашої освіти є виховання всебічно розвиненої, конкурентоспроможної особистості, забезпечення можливостей для її постійного духовного та культурного самовдосконалення.

Зауважимо, що сьогодні в світі є три підходи (три моделі), на основі яких можна аналізувати й розбудовувати освітній процес у вищій школі.

1. Підхід з погляду змісту. Тут головним є те, «що викладається у школі», і навчальний план (навчальні програми) є набором «знанневих» можливостей студента.

2. Підхід з погляду процесу навчання. Тут основними питаннями стають: що відбувається під час навчання? Як студенти вчаться? Що насправді вони засвоюють з викладеного?

3. Підхід з погляду результатів. Такий підхід спрямовує нас на цілий набір компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими оволоділи студенти, які закінчили вищий навчальний заклад [3].

Компетентнісний підхід в системі освіти розробляють В. Байденко, В. Болотов, П. Борисов, Б. Ельконін, І. Зимня, Т. Іванова, Є. Коган, В. Лаптев, О. Лебедев, Л. Луценко, Н. Селезньова, Ю. Татур, І. Фрумін,

С. Шишов та ін. У публікаціях та монографіях вітчизняних та іноземних авторів головна роль компетентнісного підходу в системі освіти вбачається в підсиленні практичної орієнтації освіти, виходячи за межі «ЗУНівської» освіти.

Найголовніша специфіка компетентнісного підходу полягає в тому, що засвоюються не «готові знання», що передає викладач, а «прослідковуються умови походження даного знання» [1].

О. Пометун під поняттям «компетентнісний підхід» розуміє спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [3]. Г. Єльнікова наголошує на тому, що конкретних знань з певної спеціальності сьогодні недостатньо, і вони виконують підпорядковану роль [2].

Сьогодні серед української педагогічної громадськості, на сторінках педагогічної преси і навіть у змісті нормативних документів, що регламентують розвиток освітніх процесів, досить часто можна натрапити на тезу про необхідність запровадження компетентнісного підходу. Проте цей термін є для нас досить новим і невизначеним. Поняття компетентнісної освіти, освітньої компетентності прийшло до нас із зарубіжних країн, де його широко вживають і досліджують уже понад десять років. Поки що в українському освітньому просторі недостатньо представлені книги чи статті, присвячені цій проблемі, особливо написані українською чи перекладені з європейських мов. Адже зрозуміло, що перш ніж говорити про «запровадження підходу до практики навчання у вищу школу», необхідно розібратись у сутності ключових понять і положень такого підходу.

Уже в середині ХХ століття у розвитку освіти більшості країн проявились два важливих чинники, що ніяк не вписувалися в традиційні системи. По-перше, школа почала катастрофічно відставати від темпу розвитку й оновлення знань. По-друге, у зв'язку із соціокультурними зрушеннями ХХ ст. освіта стала масовою, розрахованою «на всіх». Відтоді ці чинники обумовили чимало спроб реформування і якісних зрушень в освітніх системах більшості країн світу.

Спрямованість системи освіти на засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще декілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує істотного посилення самостійної й продуктивної діяльності студентів, розвитку їхніх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно

здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства.

Важливість знань, умінь та інтелектуального й духовного розвитку особистості і суспільства загалом сьогодні розуміє більшість. Врешті-решт, добре освічені висококваліфіковані громадяни є умовою прогресу будь-якої держави ХХІ ст., коли світ є таким складним, суперечливим і конфліктним.

Компетентнісний підхід розробляється з розрахунком на «глобальне» вживання: йдеться, зокрема, про те, щоб здійснити модернізацію освіти на «компетентнісної» основі [3].

Практично у всіх публікаціях, присвячених обґрунтуванню компетентнісного підходу, помітне прагнення підкреслити, що він має кардинально інноваційний характер. В деякому розумінні компетентнісна парадигма як би уявляє у сфері освіти те, що називають сучасністю, і в цьому значенні вона протиставляється несучасному, архаїчному, віджилому. Історичні рубежі сучасності при цьому можуть позначатися по-різному. Частіше компетентнісний підхід виступає як опонент понятійної тріади, що затвердилася в радянській педагогіці, знання-уміння-навички («ЗУНИ»). В цьому контексті «ЗУНівська» парадигма іноді прямо сполучається з чином «закритого», тоталітарного суспільства. Навпаки, компетентнісна модель співвідноситься з динамічним «відкритим» суспільством, в якому продуктом процесів соціалізації, навчання, загальної і професійної підготовки до виконання всього спектру життєвих функцій повинен стати відповідальний індивід, готовий до здійснення вільного гуманістично орієнтованого вибору. Завжди йдеться про те, що зміни, що відбуваються в сучасному світі, ведуть до становлення такого типа культури, для якого єдина «знанцева» освіта виявляється вже непринятною. Серед причин, що викликали кризу традиційної моделі освіти, в першу чергу називають те, що в сучасних умовах застаріння інформації відбувається значно швидше, ніж завершується природний цикл навчання в середній або вищій школі, унаслідок чого традиційна «установка на передання» від вчителя до учнів «необхідного запасу знань» стає абсолютно утопічною. Ця загальна лінія міркувань звичайно додатково підкріплюється цілим рядом аргументів соціально-економічного плану, наприклад тим, що на ринку праці запитані не самі по собі знання, а саме здатність виконувати певні функції і т.д. [1].

Відповідь на виклики «інформаційної революції» і формування глобального ринку бачиться у кінцевої мети освіти із знань на компетентності. При цьому під компетентністю звичайно розуміється якась інтегральна здатність вирішувати виникаючі в різних сферах життя конкретні проблеми. Така здатність, звичайно ж, припускає наявність знань, але, як справедливо вказується в теоретичних розробках, присвячених обґрунтуванню компетентнісного підходу, потрібно не стільки мати свої в розпорядженні знання, скільки володіти певними особовими характеристиками і уміти у будь-який момент знайти і відібрати потрібні знання в створених людством величезних сховищах

інформації. В цьому значенні компетентнісна модель освіти, на думку її розробників, відрізняється від знанневої приблизно так само, як знайомство з правилами шахової гри від самого уміння грати [1].

До теперішнього часу в публікаціях ряду зарубіжних і вітчизняних авторів концептуальні координати компетентнісного підходу позначені достатньо виразно, заявлена і головна його мета – усилити практичну орієнтацію освіти, вийшовши за межі обмежень «ЗУНівського» освітнього простору. Тепер же, якщо судити по відповідним публікаціям, настає новий етап: компетентнісний підхід переходить із стадії самовизначення в стадію самореалізації, коли заявлені їм загальні принципи і методологічні установки повинні підтвердити себе в різних прикладних розробках. Йдеться, зокрема, про конструювання нового типу освітніх стандартів, в яких підсумкові вимоги до випускників учбових закладів різного рівня повинні бути виражені у вигляді переліків компетенцій; про переклад всіх основних освітніх стандартів з мови знань на мову компетентностей.

Говорити про повний розрив з «ЗУНами» представляється ризикованим або принаймні передчасним. Виникають досить великі сумніви на рахунок того, що компетентнісний підхід такий же універсальний, як «знанневий», а тому може претендувати на повну заміну останнього. Думки розробників нової освітньої парадигми роздвоюються: з одного боку, як і раніше очаровує можливість відкриття нової глобальної перспективи, з іншою – відчувається і побоювання: як би при цьому не втратити тверду опору під ногами. Така роздвоєність приводить до виникнення якихось компромісних подвійних конструкцій, в яких компетентнісний підхід поєднується з «ЗУНівським». Формули такого поєднання різні: компетенції і компетентності надбудовуються над знаннями, вміннями і навичками, формуючи їх міждисциплінарні зв'язки; обидві моделі співіснують, займаючи різні сектори і рівні освітнього простору (наприклад, знаннево-академічний тип освіти реалізується на початковій і основній, а компетентнісний – в професійній школі) і т.д. З цих сумнівів в даний час виникає дещо ослаблене трактування компетентнісної парадигми – вже як часткової альтернативи «знанневої» педагогіці. При такій постановці питання компетентнісний підхід не протистоїть «ЗУНам», оскільки він лише спеціально підкреслює значення досвіду, умінь, навичків, але зберігає методологічну і методичну самостійність у визначенні контрольних параметрів і пріоритетів [1].

Пригадаємо традиційні «знанневі» формулювання вимог до підготовки фахівця. Наприклад: знати рівняння електромагнітного поля, закони електричних ланцюгів; розуміти принципи роботи магнітних підсилювачів; уявляти собі, що таке ізоляція і перенапруження; якими бувають джерела перешкод і які основні канали їх передачі і т.д. Дидактичні одиниці такого типу досить просто розкладаються на окремі елементи, що дозволяє уявити і процес засвоєння учбового матеріалу, і процедури контролю за його результатами у вигляді послідовності кроків, кожний з яких піддається раціонально мотивованій перевірці на

результат. Загалом ясно, що повинен знати, розуміти і якими навичками володіти студент для того, щоб відповідати контрольним параметрам «знаннєвого» стандарту. Якщо ми уважно проаналізуємо компетентнісний стандарт, то побачимо, що в ньому використовуються конструктивні елементи двох видів. Один з них – це все ті ж «знаннєві» вимоги, але виступаючі, так би мовити, під псевдонімом компетенції. Наприклад, у проекті системи підготовки фахівців в області техніки і технології В. Шадріковим, можна прочитати, що природничонаукові, математичні і професійні дисципліни покликані формувати у студентів такі компетенції, як базові загальні знання і знання по професії [4].

Для «м'якої» версії компетентнісного підходу, що підкреслює, що основою формування компетенцій є наукові знання, це могло б у принципі вважатися природним. Але потрібна ж ще і специфічна, чисто компетентнісна ознака, інакше все зводиться до простого перейменування слів, і розмова про компетентнісний підхід до освіти втрачає яке-небудь реальне значення. Такі специфічно компетентнісні вимоги в проекті дійсно є: здатність застосовувати знання з практики, володіти методами незалежного дослідження і пояснювати його результати на просунутому рівні, оцінювати якість досліджень в даній області і ін.

В зв'язку з цим можливо розділити номенклатуру професій на знаннєві і компетентнісні. Зрозуміло, розподіл цей умовний, оскільки і ті, і інші обов'язково присутні в кожній з них, хоча співвідносяться в загальній структурі професійної підготовки по-різному. Останні в більшості своїй відносяться до організаційних видів діяльності, що опосередковують інтерактивні зв'язки і взаємодії. Менеджер, що просуває на ринок високотехнологічну продукцію, повинен мати деяке загальне уявлення про те, як вона створюється, на яких принципах працює, що дає те або інше технічне рішення і т.д. В цьому плані він, поза сумнівом, повинен володіти компетентністю, хоча і не обов'язково повинен знати, як проектується подібні види пристроїв і виробів.

Усе вищезазначене дає підставу узагальнити, що трансформація змісту освіти відповідно до компетентнісного підходу насамперед визначається принципово іншими принципами його відбору і структурування, спрямованими на кінцевий результат освітнього процесу – набуття фахівцем компетентностей. Тому компетентнісний підхід є важливим у підготовці конкурентоспроможного фахівця. Він потребує відповідної системи запровадження змін у зміст освіти: визначення переліку ключових компетентностей; визначення змісту (напрямів набуття) кожної з них; ідентифікації їх з окремими освітніми галузями, а потім з окремими предметами (визначення перелік та змісту галузевих і предметних компетентностей); встановлення рівня та показників сформованості компетентностей на кожному етапі; розроблення системи контролю та корекції процесу формування компетентностей фахівця.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що проблема компетентнісного підходу в системі освіти є дуже актуальною та має велике значення в наш час. У сучасному суспільстві рівень освіченості людини вже не визначається лише енциклопедичністю знань, як це було в радянські роки. Сьогодні суспільство потребує від освіченої людини уміння ефективно вирішувати різноманітні проблеми на основі існуючих знань, а також постійно поповнювати знання, тобто безперервно навчатися протягом усього життя. Головною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння різних знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Андреев А. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 14 – 21. 2. Єльнікова Г. З досвіду організації підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / Г. Єльнікова // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – С. 66 – 69. 3. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с. 4. Шадриков В. Деятельность и способности / В. Шадриков. – М. : Логос, 1994. – 320 с.

Безбородих С. М. Компетентнісний підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена зростанням значення компетентності майбутнього фахівця. Компетентність допомагає фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності, бути всебічно обізнаною та конкурентоспроможною людиною. Особливу роль у формуванні компетентності особистості майбутнього фахівця відіграє компетентнісний підхід у системі освіти. Тому метою нашої статті є розкриття значення компетентнісного підходу у підготовці конкурентоспроможного фахівця.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, професійна діяльність.

Безбородых С. Н. Компетентностный подход в подготовке конкурентоспособного специалиста

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена тенденцией значимости компетентности будущего специалиста. Компетентность помогает специалисту эффективно решать разнообразные задачи, касающиеся его профессиональной деятельности, быть всесторонне осведомленным и конкурентоспособным человеком. Особую роль в формировании компетентности личности будущего специалиста играет

компетентностный подход в системе образования. Поэтому целью нашей статьи является раскрытие значения компетентностного подхода в подготовке конкурентоспособного специалиста.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, профессиональная деятельность.

Bezborodyh S. M. Competence approach in preparing competitive specialist

The actuality of the material presented in the article due to the increasing importance of competence of future specialists. Competence helps professional deal effectively with a variety of tasks related to his professional activities, be fully aware and competitive person. Special role in shaping the future of professional competence of the individual plays competence approach in education. The purpose of this article is to outline the importance of the competency approach in preparing competitive specialist.

Key words: competence, competence approach, professional activity.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 796.071.4:378

Д. В. Дроздов

**СОЦІАЛЬНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ТРЕНІНГ ЯК УМОВА
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ**

Тренінг є однією з ефективних форм навчання, що відрізняється практичним змістом і великими можливостями формування мотиваційно-цільової сфери особистості. Проте в науковій літературі, присвяченій професійній підготовці тренерів, існує обмаль прикладів застосування тренінгових технік, їх впливу на становлення спеціаліста з фізичного виховання та спорту. Цим обумовлюється актуальність порушеної теми дослідження.

Мета нашої студії – описати формально-змістові компоненти тренінгу, спрямованого на формування професійних якостей майбутніх тренерів у процесі фахової підготовки – реалізується в таких завданнях: 1) розкрити природу соціально-просвітницького тренінгу як однієї з форм здійснення навчально-виховного процесу та педагогічної умови формування професійних якостей тренера; 2) побудувати оптимальну структуру й змістові блоки тренінгу, обґрунтувавши їх доцільність та прагматичний потенціал.

Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців